

Spørgsmål og svar om sprog

Griberen i rugen

Farø, Ken Joensen

Published in:
Maal & Mæle

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Farø, K. J. (2017). Spørgsmål og svar om sprog: Griberen i rugen. *Maal & Mæle*, 38(2), 3-4.

mål+²mæle

38. ÅRGANG, JULI 2017

Griberen i rugen? gå viralt

– og andre sproghenvendelser fra læserne
side 3.

Side 9-etymologien

Vi lancerer en ny, til tider småfræk klumme om
ords og udtryks historie på, ja, side 9.

Skulle det være en dåse – eller måske ligefrem en hel kande – orm?

Læs om over- og undersættelse fra engelsk på
side 10.

Carlsberg og toponymerne:

Hvordan fandt man frem til de nye stednavne,
der er skudt op som skum fra en rystet Hof på
den gamle bryggerigrund på grænsen mellem
Valby og Frederiksberg i København? Læs
side 17.

Udtale af ord, der ligner hinanden på fremmedsprog

Er der forskel på udtaleevner, alt efter om det
fremmede ord ligner ord, man har i sit moders-
mål? Det undersøger Lars Behnke, der selv er
godt i gang med at lære dansk, side 25.

Nyt fra redaktionen 2

Spørgsmål og svar
om sprog 3

Side 9-etymologien:
porcelæn 9

Hvorfor er det så
nemt at undersætte? 10

Da Carlsberg-
grunden fik 12 nye
stednavne 17

Om udvalgte vanske-
ligheder ved at lære
sin nabos sprog 25

Sprogviden 32

Skal vi køre ned ad
Sjælør Boulevejen?
Bjørn, 7 år

Nyt fra redaktionen

Kære læser!

Vi er efterhånden kommet ind i en fast rytme, og vi har fået løst de forskellige problemer, der var årsag til store forsinkelser i 2016 og 2017, som endte med at vi skar os selv ned med et nummer pr. årgang (og reducerede abonnementsprisen tilsvarende).

Side 9-etymologien

Fra dette nummer indfører vi en ny klumme, nemlig side 9-etymologien. Der er andre gode ideer i gære, så glæd dig allerede nu til efterårsnummeret, som du kan vente at have i postkassen i november.

Læserpanel

Vil du sidde i *Mål og Mæle*s kommende læserpanel? Vi er interesserede i at være i dialog med læserne om både indhold og form. Og vi vil gerne have en hjælpende hånd med både ideer til nye artikler og korrekturlæsning. Så hvis du er en skarp læser, så send os et par ord. Redaktionen og forfatterne arbejder gratis af ren og skær sproglig idealisme. Vi håber, et nogle af læserne vil være med til at dele denne entusiasme. Som tak vil man komme til at stå i bladets kolo-fon.

Hjemmesiden

Ved en kraftanstrengelse er det lykkedes os at få samlet alle numre fra

2008 og frem og lægge dem ud på vores hjemmeside, målogmæle.dk, som pdf-filer – oven i købet i topkvalitet. Nu kan man altså finde samtlige numre fra 1974 til 2014 på hjemmesiden. De seneste par årgange får abonnenterne lov at have for sig selv i papirudgave.

Da dette nummer var godt på vej i trykken, fik vi en glædelig nyhed: Mål og Mæle har fået tildelt en bevilning fra Københavns Universitets Almene Fond til at opdatere registret på hjemmesiden; hvis du ikke kender det, så kast et blik på det: Det er en guldgrube af stikord til de foreløbig ca. 150 numre af Mål og Mæle; her går man sjældent forgæves, og den sproglige mangfoldighed bliver tydelig, hvis man lystvandrer lidt i det.

Desværre har vi de seneste 10 år ikke haft kapacitet til at holde det ved lige; det får vi nu. Opdateringen vil finde sted i løbet af efteråret 2017.«

Redaktionen

Spørgsmål og svar om sprog

Denne brevkasse bringer spørgsmål og svar om sprog, men også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går du rundt og tænker på sproglige spørgsmål, så send et brev om dem til redaktionen. De vil svare på brevet hvis de kan. Ellers kender de nok nogen de kan sætte til det. Send brevet til:

redaktion@malogmaele.dk

! Griberen i rugen

Stærkt begejstret fandt jeg det nye nummer af Mål & Mæle i min postkasse her til morgen (det er jo ikke ofte, man overhovedet finder noget i sin postkasse). Det er virkelig dejligt, at tidsskriftet fortsætter.

Kig på pkt. 16 på bagsiden: Den nye (tåbelige) danske titel på Salingers roman er »Griberen i rugen«, ikke det I skriver på s. 23.

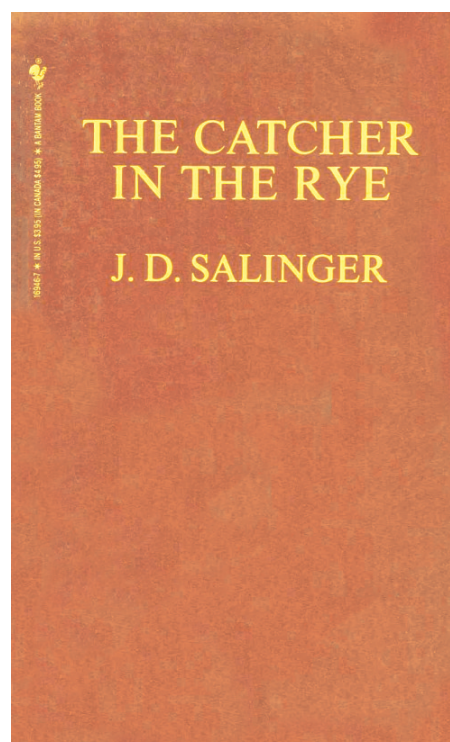
Venlig hilsen

Anne Marie Køllgaard

! Tak for din observation. Du har helt ret. Rifbjerg valgte *Griberen* i sin oversættelse. Tillad mig at uddybe, hvordan fejlen kan være opstået: På tysk hedder bogen faktisk *Der Fänger im Roggen*. For en dansk germanist som mig er det desværre ikke helt umuligt at komme til at blande dansk

og tysk, lige som man kender det fra grænseområdet mellem Danmark og Tyskland.

Om den nye titel er tåbelig, kan vel diskuteres. *Forbandede Ungdom*, den oprindelige danske version, er en såkaldt normalisering eller generalisering af den lidt påfaldende originaltitel. Den oprindelige titel – og dens danske kalkering – er egentlig ikke så sær, hvis man tager bestik af indhol-

det: Hovedpersonen Holden har en tilbagevendende vision om, at han har ansvaret for en masse børn, der leger i en rugmark. Den store udfordring er, at marken ligger ud til en stor, farlig skrænt (som faktisk nævnes i titlen på en af de russiske oversættelser, *Над пропастью во ржи* »Over kløften i rugen«), som han skal redde børnene fra at falde ud over. Der er derfor – ud fra drømmens egen logik – en mening med både nomen agentis-substantiverne *griber*, *fanger* (jf. også nederlandsk *Het vang-er in het graan* »kornet«), *redder* (norsk *Redderen i rugen*; svensk *Räddaren i nöden*) og også *vagt*, *beskytter* (spansk *El guardián entre el centeno* »Beskytteren i rugen«).

På andre sprog, ligesom altså oprindeligt på dansk, er der valgt helt andre oversættelser, som fx på fransk (*L'attrape-cœurs* »Hjertefangeren«) og italiensk (*Il giovane Holden* »Den unge mand Holden«).

Jeg synes faktisk, at *Fangeren* eller *Redderen i rugen/rugmarken* er ganske gode og velmotiverede titler, der på en poetisk måde indfanger (!) et centralt motiv i bogen. *Forbandede ungdom* er i mine øjne derimod et lidt kikset forsøg på at lave en slags overordnet indholdsdeklaration. *Griberen* synes jeg faktisk også mindre om, fordi den indholdsmæssigt er lidt skævt. Børnene gribes jo ikke (det ville kræve en lufttur), men reddes, *fanges*, *passes* på af hovedpersonen. Og titlen burde efter min mening heller ikke generaliseres (læs: forfladiges) som i svensk. Så måske var det

en freudiansk forskrivelse fra min side med *Fangeren*?

KF

? Hva' så?!

Kære Mål og Mæle. Hvad skal jeg svare, når nogen spørger »Hva' så?!«, når de ser mig, som om det er en slags »hej!«? Jeg kan aldrig finde ud af det.

Hilsen Hannah, 9 år,

Valby

! Hej Hannah, vi er faktisk også i tvivl: Hvad forventer »spørgeren« egentlig? Hvis det altså er et spørgsmål. Derfor opfordrer vi simpelthen læserne til at skrive ind med deres forslag eller fortælle om deres egen hilsepraksis. Vi håber, nogen kan hjælpe Hannah – og os.

Red.

! Smølfisk eller smølfisk

Tak for den særdeles læseværdige indføring i smølfisks lingvistiske status i det nye nummer af *Mål og Mæle*!

Man kunne bestemt godt overveje »smølfisk« frem for »smølfisk«. Normalt bruger vi dog »smølfisk« – også jævnfør det vedlagte *smølfiskkursus* (et godt ord med fem konsonanter på rad og række). Det har mange år på bagen fra Peyos og Yvan Delportes hånd på fransk, men er først blevet fordansket for få år siden af Jens Peder Agger og udgivet i albummet »Smølfefløjten«, der imidlertid nu er udsolgt.

Jeg har i øvrigt sendt Jens Peder

Agger artiklen. Han er i det store og hele pensioneret, men oversætter faktisk stadig indimellem nye Smølferne-album og vil uden tvivl værdsætte udredningen.

Bedste hilsener

*Carsten Søndergaard, forlagschef,
Forlaget Cobolt A/S*

? Hiphop-håndtegn

Tak for flere artikler om tegnsprog (Mål og Mæle 14:3, 24:4, 31:3).

Læsningen af dem og en nylig tur til Paris, hvor en hovedtelefonbærende musiklytter med sine håndbevægelser mod det tog, jeg tilfældigvis sad i, fik mig til at spekulere over,

om der er nogen som helst indholdsdimension i disse fagter, som i hvert fald på udtrykssiden synes at opvise en vis struktur, uden at jeg har indsigt i hvilken, eller kan genkende nogen. Men jeg møder dem også meget sjældent. Er det en ren gruppe-attitude, der svarer til påklædning og udstyr, eller er der noget kommunikativt, der rækker ud over det?

Med venlig hilsen

*Hans Wagner,
Solrød*

! Vi ved det desværre ikke. Er der nogen af læserne, der gør?

Red.

? Noget går viralt

Jeg har efterhånden mange gange hørt udtrykket *noget går viralt*. Hvornår er det kommet til, hvad betyder det, og hvad er baggrunden og etymologien?

Ivar Engel Jensen,
Hjørring

! Ifølge *Den Danske Ordbog* går vendingen i dansk tilbage til 2009. I engelsk er selve ordet *viral* i overført betydning kendt så tidligt som fra 1989 (*Oxford English Dictionary*). Betydningen er, i hvert fald i dag: »[om information, billeder eller andre elektroniske data] blive spredt med stor hast fra person til person via internettet, især over Facebook«. *Viral* er den adjektiviske form af *virus*, og det er netop et sprogligt billede, en metafor, det vil sige en implicit sammenligning. De nævnte fænomener spredes blandt mennesker med en voldsom fart, nærmest som en virus. Måske er det it-samfundets moderne pendant til *spredes som en steppebrand*? KF

? Das tysk

Hvorfor er danskere tilbøjelige til, på deres Valby-tysk, at gøre substantiver til neutrum (med *das* foran)? *Das Hund*, *das Autobahn* osv. – det er også en tendens, jeg mærker hos mig selv. Når jeg ikke positivt kender kønnet, synes jeg, at neutrum lyder bedst, mest tysk! – Jeg vil afvente næste nummer af bladet – *das nächste Nummer* – i stor spænding.

Lars Brink,
Bagsværd

! Vi er glade for hermed at kunne udløse spændingen: Jeg tror, du har ret, uden at jeg selv har undersøgt det i dybden eller kender til studier, der har gjort det. Men der ligger en spændende universitetsopgave eller egentlig afhandling og venter på at blive skrevet! Her kommer i det mindste optakten til den:

Når jeg tror, du er inde på noget helt rigtigt, skyldes det også, at jeg ligger inde med data fra et andet forskningsprojekt, nemlig om såkaldt *Cool tysk*, der for en del år siden blev beskrevet her i bladet (29:4, 30:1). Danskere giver bl.a. deres virksomheder tyske navne, fordi de synes, at det signalerer coolhed. Projektet har frembragt en database på 5-600 cool-tyske navne og ord, skabt af danskere i Danmark for danskere og som regel med et dansk indhold/produkt for øje. Man kan finde basen og et par artikler om fænomenet online ved hjælp af søgeordene *Farø cool tysk*.

Blandt disse navne indeholder i alt 28 den tyske bestemte artikel i en eller anden form, nemlig 2 *der* (maskulinum, singularis), 4 *die* (pluralis), 7 *die* (femininum, singularis), og hele 15 *das*, det vil sige mere end alle andre muligheder tilsammen. En tilfældighed? Næppe. Navnlig ikke når man betænker, at fordelingen af genus i det tyske ordforråd ifølge Institut für Deutsche Sprachens *grammis* 2.0 er 42 % til maskulinum, 37 % til femininum og kun 21 % til neutrum. Der ser altså ud til at være en omvendt relation mellem danskeres opfattelse af, hvad der er særligt tysk

og så det virkelige tyske sprogs struktur!

Men det bliver endnu bedre: I Cool tysk-materialet er der – formentlig i de fleste tilfælde med vilje – en del grammatiske fejl og stavfejl. Med hensyn til genus er der 3 »fejl«. I alle tilfælde er der tale om, at det korrekte køn udskiftes med neutrum:

- (1) *das Autozitron* (et fiktivt produkt hos komikeren Anders Mattesen) – *Zitrone* er femininum
- (2) *das Autozug* (et biltog er maskulinum på grund af sidsteledet -zug)
- (3) *das Wurst* (»pølse« er femininum)

Men hvad er forklaringen på den danske forkærlighed for neutrumsartiklen? Jeg tror, den skyldes, at *das* er den af de tre artikler, der ligger dansk fjernest som sprogligt udtryk: *der* ligner et dansk pronomen, *die* lyder som et, men *das* er umiskendeligt fremmed, eksotisk. Netop *cool* tysk betjener sig af såkaldt »hyper-tysk«, det vil sige orddannelser og stavemåder, som ser meget tyske ud (*z*, *omlyd*, *B* og meget andet optræder i rigt mål, også hvor de ikke hører hjemme). Og *das* er en tydelig tysk-markør, så derfor får den en ekstra tand, både når man er i tvivl, og når man skal finde på et cool tysk firmanavn. KF

? Forsvundne konsonanter

Kan I mon give mig en forklaring på følgende: I mine ører (evt. øren) er v'et forsvundet fra ord som *blevet*,

lavet, *skrevet* etc. og erstattet med en *d*-lyd. Det høres dagligt i medierne østfra. Et eksempel: *Han har ledet hele lidet ved Stillehadet*.

Kurt Holger Juul,
Ribe

! Det er rigtigt at der er en stærk tendens til at *v* forsvinder foran endelser udtalt med blødt *d*, som i de nævnte eksempler. Det er et led i en mere generel udvikling, nemlig at såkaldte halvvokaler er tilbøjelige til at forsvinde mellem to vokaler. Halvvokaler er for dansks vedkommende de bløde, vokaliske udtaler af bogstaverne *v*, *j*, *r*, *g*. Således ser man også lydene forsvinde i ord som *drejet*, *løjet*, *været*, *meget*, *sørget* osv. Tendensen er stærkest foran -et-endelsen, hvor det bløde *d* overtager halvvokalen, men det ses også andre steder, som fx i *horoskop*, *irritere*, *provokere*, *mayonnaise*, *leverpostej*, *bliver*, *ærgrer*, *jury*, *virus*, *tivoli*, som kan udtales omtrent *ho'oskop*, *i'itere*, *pro'okere*, *ma'onæse*, *le'rpostej*, *bli'r*, *æw'er*, *ju'i*, *vi'us*, *ti'oli*, og i mange andre ord.

Forklaringen ligger nok primært i hvordan vokaler og halvvokaler artikuleres. Konsonanter som *p*, *t*, *k*, *m*, *n*, *l* osv. artikuleres med en meget konkret kontakt mellem tungen og enten ganen eller læberne, men de vokaliske lyde har ikke på samme måde en klar artikulatorisk forankring i mundhulen, og derfor er man tilbøjelig til at glide hurtigt hen over dem når der er flere af dem i træk. Således er det relativt sjældent i ver-

dens sprog at man støder på mere end to vokallyde i træk, men i dansk er det ret almindeligt som følge af at *v, j, r, g* for generationer siden er blevet vokaliseret. I engelsk er det også relativt almindeligt med tre vokallyde i træk, fx i ord som *power, fire* [paʊə faɪə], men her ser man netop samme tendens til bortfald af den midterste halvvokal, [paə faə]. Bortfaldet af disse lyde må altså betragtes som en ganske naturlig udvikling. På ældre mennesker kan det ofte virke som om det er de nye generationer der sjusker med udtalen, men for at vende tingene lidt om kan man sige at de yngre generationer rydder ud i den meget bøvlede og uklare vokalske struktur som med samme retorik er en konsekvens af ældre generations udtalesjusk der gjorde konso-

nantlydene til halvvokaler i første omgang.

Det er i øvrigt ikke første gang i historien at dette sker. Ord som *due, flue, bue* havde tidligere en konsonant mere, *duva, fluga, bogi*, og der er vel ikke nogen der undrer sig over at vi ikke udtaler *r, g, v* i ord som *fare, bære, pige, uge, nogen, stuve* osv. Der er altså næppe grund til bekymring for at sproget tager skade af sådanne udviklinger. Man kan nærmest sige at det er en dansk tradition at reducere konsonanter der står mellem vokaler. Det er noget vi har gjort siden vikingetiden, det er med til at adskille dansk fra andre nordiske sprog, og der er intet der tyder på at det er en udvikling vi har tænkt os at stoppe.

Ruben Schachtenhaufen

mål+mæle

ISSN 0106-567XP

Hjemmeside: www.målogmæle.dk

Mål og Mæle udgives i samarbejde med Institut for Engelsk, Germansk og Romansk og Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet.

REDAKTION:

Ken Farø og Thomas Olander.

VIDENSKABELIGT PANEL:

Kasper Boye, Carsten Elbro, Erik Hansen, Jørn Lund og Eva Theilgaard Brink.

REDAKTIONSSEKRETÆR: Lene Vinther Jensen.

TYPOGRAFISK DESIGN: Henrik Birkvig.

SKRIFT: FF Olsen. SATS: Sven Elbro.

TRYK: Publikom – Københavns Universitet

EKSPEDITION OG ABONNEMENT:

Blad og plakat kan fås i Netbutikken via www.målogmæle.dk eller hos Publikom, Københavns Universitet, Karen Blixens Vej 4, 2300 København S. Tlf. 35 32 91 61.

Mål og Mæle udkommer 3 gange pr. år-gang, og abonnementsprisen er 170,00 kr. i Danmark.

Eftertryk af tekst og illustrationer er tilladt når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt manuskripter til Mål og Mæle sendes til: redaktion@maalogmaele.dk

Side 9-etymologien: *porcelæn*

Det er ikke meningen at side 9-etymologierne nødvendigvis skal være lumre, men hvorfor ikke lægge ud med en der ligger under bælttestedet? *Porcelæn* virker som et ganske uskyl-digt ord, og man får måske oven i købet royale associationer. Men når man går ordet efter i sømmene, er det svært ikke at spærre øjnene op.

Det danske ord *porcelæn* er lånt fra fransk *porcelaine* »porcelæn«. Den første til at anvende ordet *porcelaine* var Marco Polo, der brugte det i sin beskrivelse af rejsen til Kublai Khans Kina i slutningen af det 13. århundrede. Da han så det kinesiske porcelæn, opkaldte han det efter en lille havsnegl, porcelænssneglen, der på italiensk hedder *porcellana*. Porcelænets blanke overflade minder nemlig meget om porcelænssneglens hus.

Italiensk *porcellana* er afledt af *porcella*, der egentlig betyder en »lille so« (man kender sikkert den latinske rod *porc-* fra engelsk *pork* »svinekød«, et lån fra oldfransk). Men hvad har havsnegle med smågrise at gøre? Jo, sagen er at *porcella* nok også har været et slangord for de kvindelige kønsdele. Og så giver det hele bedre mening: De gode italieneres forfædre må have haft en fantasi der var beskidt nok at til se ligheden mellem porcelænssneglen og de kvindelige kønsdele og benævne førstnævnte

Porcelænssnegl.

http://www.idscaro.net/sci/o1_coll/plates/gastro/pl_cypreaidae_1.htm (Worldwide Seashells Collection, bruger-navn idscaro), licens CC BY-SA 3.0.

med et slangord for sidstnævnte. Og da det frække navn senere blev givet videre til det højt ansete porcelæn, var den forbindelse nok for længst gået i glemmebogen. Men det skal naturligvis ikke forhindre os i at bringe den fulde historie her.

TO

Fra oversættelsens petriskål:

Hvorfor er det så nemt at undersøtte?

Af Kirsten Marie Øveraas

Jeg skrev engang en artikel, der hed »Hvorfor er det så svært at oversætte?«, men efterhånden som mit regneark med fejlversættelser – ja, sådan et har jeg – bliver længere og længere, står det mig klart, at spørgsmålet burde have lydt: Hvorfor er det så nemt at undersøtte? For undersøttelser er en slags mikrokosmos, en petriskål, der fortæller os noget om oversættelsens grundlæggende præmisser.

En undersøttelse er en meget direkte oversættelse. Ikke bare direkte som hvis man oversætter »København« til »Copenhagen«, men meget direkte som hvis man oversætter »København« til »Buyaharbour«. Det er det, man også kalder en *kalke*, hvor oversættelsen er så direkte, at den ikke giver mening. Jeg brugte betegnelsen i min bog *Ti faldgruber – oversættelse for ikke-oversættere*, hvor undersøttelser var en af de ti bemeldte faldgruber, altså en hyppig kilde til oversættelsesfejl. Og selv om undersøttelserne tit er nemme at få øje på i deres forvrøvlethed, sniger de sig alligevel jævnlige ind i medierne.

I mit føromtalt regneark med oversættelsesfejl er det især kategorien med undersøttelser, der bugner. Det skyldes selvfølgelig til dels, at undersøttelser er lettere for mig at

få øje på end fx fejlversættelser af gradsbetegnelser, som man næsten kun kan finde, hvis man sammenligner oversættelsen med originalteksten. Men hvis undersøttelserne er så lette at få øje på for mig, hvordan er de så endt i avisen? Hvorfor har oversætteren ikke selv fået øje på dem?

Ingen sved; høj femmer!

Der er selvfølgelig forskel på undersøttelser, og det er ikke dem alle sammen, der får en plads i mit regneark *of shame*. En skøn variant af undersøttelserne er fx *ingen sved!* (*no sweat*, som svarer til *pyt med det*) og *høj femmer!* (og så giver man *high five*-håndklask), og dem, hvor et ord faktisk bliver oversat til et helt andet ord, der bare lyder ligesådan, fx *Jeg rister min kasse!* (fra *I rest my case*, som nærmest svarer til *Jeg har ikke flere argumenter*). På det sidste er udtrykket *ansigtspalme* dukket op på Twitter. Det er en undersøttelse af *facepalm*, altså når man tager sig til hovedet over andres dumhed.

Og når vi siger sådan, er vi virkelig sjove, fordi vi laver undersøttelserne med vilje. Det sjove ved at sige *ansigtspalme* er netop, at vi godt ved, at *palm* ikke betyder »palme«, men »håndflade« i denne sammenhæng, og vi ved også godt, at det ikke hedder

høj femmer på dansk. Selvfølgelig bortset fra, at når vi har sagt det mange gange, så mister det sin ironiske klang af (bevidst) undersættelse. Vi holder op med at høre *high five* for os som et ekko, og tilbage står udtrykket *høj femmer* som det, man siger, når man vil lave et håndklask med en anden. Det er sproglig udvikling, men det er en anden historie. Tilbage til undersættelserne.

A'hva'?!

Som regel bliver undersættelser ikke begået af nogen, der bevidst prøver at være sjove, og selv om undersættelserne tit er komiske, er de faktisk en alvorlig sag. Der er to typer, der adskiller sig lidt fra hinanden. Et eksempel på den første stod at læse i en overskrift på politiken.dk: »Theresa Mays løfte om hurtigt EU-farvel smuldrer i en dåse fuld af orme.« (politiken.dk, 3. november 2016).

»En dåse fuld af orme«?! Her er det talemåden *to open a can of worms*, der er blevet undersat. Det er en ret almindelig talemåde på engelsk, der svarer til det danske at åbne Pandoras æske eller at stikke hånden i en hvepserede, men jeg tvivler på, særlig mange læsere umiddelbart forstår, hvad det vil sige, at Mays løfte »smuldrer i en dåse fuld af orme«. Så her er en almindelig talemåde blevet undersat, og resultatet er en ikke spor almindelig sætning, der endda ikke giver mening.

Det er helt typisk, at undersættelserne forekommer, når det er faste

vendinger, talemåder eller ordspil, der skal oversættes. Her er det den overførte betydning, der er den vigtige, men når de bliver oversat ord for ord, bliver resultatet en undersættelse, hvor den overførte betydning går tabt, sådan som det er sket her.

Den anden type undersættelser optrådte der et godt eksempel på på ekstrabladet.dk. I en artikel om en britisk dreng, der var stukket af hjemmefra, fortalte han efterfølgende: »Jeg har brugt de seneste 10 uger på at udforske London, Birmingham og Manchester til fods, og sovet hårdt om natten.« (ekstrabladet.dk, 16. november 2012).

Her er det udtrykket *to sleep rough*, der er blevet undersat. På engelsk betyder det »at sove på gaden«, men igen er det den bogstavelige betydning, der er blevet oversat ord for ord. I modsætning til undersættelsen med ormene, som tydeligt var noget vrøvl, er denne type undersættelser langt farligere, fordi det ikke er tydeligt, at der er tale om en undersættelse. Sætningen kan forstås, som at han havde sovet tungt, og den giver fin mening i betydningen, at han har sovet på noget hårdt, fx en hård overflade eller en ikke særlig blød madras. Undersættelsen kan altså blive taget for gode varer, og dermed udtrykker oversættelsen noget helt andet end det, der stod i den originale tekst.

Begge typer undersættelser – både dem, hvor resultatet er noget vrøvl, og dem, hvor resultatet er mindre påfaldende og kan tages for pålyden-

de – må for det første skyldes manglende sprogkunderskab på originalsproget. Den, der oversatte, kendte sandsynligvis ikke til den overførte betydning af talemåderne *to open a can of worms* og *to sleep rough*. Men der er faktisk et par andre grunde til, at de her undersættelser opstår, og at de gør det så ofte.

Hvorfor er det så svært at oversætte?

Når man undersætter, oversætter man altså meget direkte, ord for ord, og man oversætter den bogstavelige betydning, også i tilfælde, hvor den overførte betydning er vigtigst. Dermed handler undersættelser faktisk om nogle af de helt grundliggende problemstillinger, man støder på, når man oversætter. Svarene på spørgsmålene »Hvorfor er det så nemt at undersætte?« og »Hvorfor er det så svært at oversætte?« er nært beslægtede.

Noget, der gør det svært at oversætte, og som kan give anledning til undersættelser, er, at ét ord kan have mange forskellige betydninger. Det værste, man kan spørge en oversætter om, er: »Hvad hedder xxx på engelsk?«. Svaret vil som regel være et lidt arrigt: »Hvad er konteksten?! Hvad er sætningen / teksten / universet, som xxx skal indgå i?!« Ords betydning afhænger nemlig i høj grad af den sammenhæng, de indgår i. Det gælder selvfølgelig for *homonymer*, altså ord (eller mere præcist: sproglige udtryk), der har flere helt forskellige betydninger. Hvis ordet *nød* skal

oversættes, må vi først vide, om det er ment i betydningen »elendighed«, eller om det er sådan en, man spiser.

Men hvis vi zoomer en anelse ind, gælder det faktisk for alle ord, at de har flere *delbetydninger*. Ét er ordets bogstavelige betydning eller *denotation*, altså den definition, der står i ordbogen. Men til ord knytter der sig også *konnotationer*, altså medbetydninger, samt overførte betydninger og de associationer, man får til ordet, de følelser, det vækker, og den øvrige viden, man kan forbinde med det. Så hvis vi skal oversætte »lagkage« til engelsk, skal vi også beslutte, hvilke af ordets konnotationer vi vil have med i oversættelsen. Og så kan det være, at oversættelsen ikke bare skal være »a layered cake«, men »a home-made, layered cake with whipped cream, sugar glazing and candles, eaten at birthdays«. Den sidste er måske en lidt omstændelig oversættelse, men selv om den består af flere ord end originalteksten, er den stadig en oversættelse. En stor del af oversættelsesarbejdet består i at analysere, hvad afsenderen egentlig *mener* med ordene i originalteksten. Hvilke konnotationer har ordene, og hvilke er vigtige at overføre til oversættelsen i netop denne sammenhæng?

Den analyse er helt afgørende, når det er faste vendinger eller talemåder, der skal oversættes, hvor den bogstavelige og den overførte betydning ligger langt fra hinanden. Hvis vi skal oversætte *Bob's your uncle*, så er den bogstavelige betydning godt

Oversættelsens
petriskål.
Illustration:
Hartmut
Stockter

nok »Bob er din onkel«. Men fordi *Bob's your uncle* er et fast udtryk, vil det i langt de fleste tilfælde være den overførte betydning, der menes, nemlig »Så er det i orden«. Altså en oversættelse, der er ret forskellig fra originalen, fx mht. denotativ betydning, antal ord og sætningsstruktur.

Når den analyse glipper, og den bogstavelige betydning bliver oversat, selv om det var den overførte, der var den relevante, opstår undersættelser som »en dåse fuld af orme« og »at sove hårdt«. Og så går meningen tabt.

Hvordan bliver det sagt?

En anden grund til, at det er svært at oversætte, skal vi finde i det forhold, at et udtryk som *Bob's your uncle* har endnu flere lag eller delbetydninger end den bogstavelige »Bob er din

onkel« og den overførte »Så er det i orden«. At oversætte går nemlig ikke kun ud på at overføre den mest relevante betydning til oversættelsen, altså det, der bliver *ment*. At oversætte handler også om at overføre den *måde*, det, der menes, blev udtrykt på. Og i udtrykket *Bob's your uncle* ligger der også, at det er humoristisk. Det er simpelthen en sjov måde at sige »Så er det i orden« på, og dén delbetydning kan også komme med i oversættelsen. Hvis vi i stedet oversætter *Bob's your uncle* til »Så er dén ged barberet«, overfører vi både den mente betydning og humoren.

Her er det interessant at lægge mærke til, at nu er oversættelsens bogstavelige betydning endnu længere fra originalens. Så mens nogle dele af betydningen (den overførte betydning og humoren) er gengivet loyalt i

oversættelsen, er andre dele af betydningen (hvilke ord der blev brugt, og sætningskonstruktionen) gået helt tabt. Og sådan er det tit, når man oversætter.

Oversætterens valg

Oversætteren befinder sig altid i spændet mellem de to poler: Man kan kalde dem *form* og *indhold*, og man er ofte nødt til at vælge imellem, om man vil gengive originaltekstens form, altså lave en oversættelse, der demonstrerer, hvordan originalteksten var skruet sammen, eller en oversættelse, der genskaber originaltekstens betydning og dens effekt på læseren. Vil man især lægge vægt på at oversætte ordene meget ordret, eller vil man især lægge vægt på at oversætte ordenes betydning?

Hvordan oversætteren vælger at oversætte, afhænger bl.a. af, hvad det er for en tekst, der skal oversættes, og hvad oversættelsen skal bruges til, men det er et valg, man altid er nødt til at træffe i en eller anden grad. Det kan aldrig lade sig gøre at oversætte et ord på ét sprog til et ord på et andet sprog, der svarer 100 % til det, inklusive alle betydninger, delbetydninger, associationer og effekter på læseren. For at oversætte noget betyder jo netop, at man udtrykker det på en anden måde – på et andet sprog.

Undersættelsens logik

Når jeg ser på undersættelser, har jeg det, som om jeg kigger direkte ned i den undersættende oversætters hjer-

ne. Undersættelserne er en oversættelsesfejlenes petriskål, der fortæller mig noget om oversættelseskunstens inderste væsen.

Undersættelserne er nemlig en demonstration af præcis de ting, der gør det svært at oversætte. Når *a can of worms* bliver til »en dåse fuld af orme«, er det et tydeligt bevis på, at det er svært at lave den skelnen mellem bogstavelig og overført betydning og vælge den betydning, der er relevant i netop denne sammenhæng. Hvis det var sket, var den overførte betydning blevet valgt, og oversættelsen havde givet mening, fx i form af »at udløse uendeligt mange problemer«. »En dåse fuld af orme« viser også, at det er svært at overføre måden, som originalteksten blev udtrykt på, til oversættelsen. Hvis det var sket, havde oversættelsen bestået af en talemåde, ligesom originalteksten gjorde, og havde fx lydt »at stikke hånden i en hvepserede« eller »at åbne Pandoras æske«.

Men hvordan opstår undersættelserne, og hvorfor studser deres skabere ikke over dem? Hvorfor er det så nemt at undersætte? Her er, hvad jeg har kunnet udlede om den logik, der ligger til grund for undersættelserne:

Første logik: »Ord-for-ord-oversættelse er mest korrekt!«

Undersættelser bliver tit begået af urutinerede oversættere, der, ud over at mangle de nødvendige sprogfærdigheder, slås med de samme, svære problemstillinger, som alle andre

oversættere gør – og taber slåskampen. Uden gode oversættelses- og sprogfærdigheder er man på dybt vand som oversætter, og så kan man nemt føle, at en meget direkte ord-for-ord-oversættelse giver en mere korrekt løsning, end en friere oversættelse gør. »Hvis jeg bare oversætter et ord ad gangen, præcist som det står i ordbogen, så kan det ikke gå galt«. Men det er desværre, som vi har set, sjældent en god idé, selv om en tilsvarende logik ville give god mening inden for mindre komplekse områder end oversættelse.

Anden logik: »Ord-for-ord-oversættelse er det etisk for-svarlige!«

Denne logik udspringer også af en usikkerhed over for oversætterens rolle og oversættelsens natur. Den handler om, at man som oversætter er etisk forpligtet til at gengive originalteksten så loyalt som muligt i sin oversættelse. Det er et stort ansvar at oversætte, og hvis man som urutineret oversætter føler sig lidt vel tynget af det ansvar, kan det virke logisk at lave en meget tekstnær, ordret oversættelse. Men desværre kan resultatet nemt blive undersættelser, som netop ikke gengiver originalteksten loyalt, men i stedet omdanner den til vrøvl.

Tredje logik: »Sprog er 1:1!«

Dette er faktisk en logik, som de to første punkter hviler på. Nemlig at sprog er indrettet sådan, at man kan slå et ord op i en ordbog, og så sva-

rer det altid, i alle sammenhænge, til det ene ord, der står i ordbogen på det andet sprog. At sprog forholder sig til hinanden 1:1. Men det er desværre en misforståelse, både af hvor komplekse og foranderlige sprog er, og af hvad oversættelse går ud på, nemlig at vælge den bedste af mange oversættelsesmuligheder i netop denne sammenhæng. Igen giver logikken egentlig mening, men den er bare forkert.

Fjerde logik: »Oversættelse skal ordnes i en fart!«

Der er forskel på at lave en undersættelse og på at lave den, og så få den offentliggjort. Alle kan komme til at lave oversættelsesfejl, og netop derfor er det vigtigt at afsætte tid til at finde og rette sine fejl, inden oversættelsen bliver publiceret. Men undersættelserne, fx i medierne, vidner om, at nogle fristes til at haste gennem oversættelsesarbejdet, ja, måske er de endda lidt ligeglade med kvaliteten af resultatet, og måske endda – endnu værre – har de chefer, der er lidt ligeglade med kvaliteten af det arbejde, de leverer. Værst er det selvfølgelig, når den manglende tid bliver koblet med sin hjerteven: uredigeret maskinoversættelse. Hvis logikken er, at oversættelse skal klares lynhurtigt, så er det klart, at undersættelserne bliver publiceret. Men det er en logik, der ikke kan anvendes på oversættelse. For god oversættelse tager tid.

Undersættelserne kan undgå

Og hvad kan vi så lære af undersættelserne? Måske kan de gøre os bedre til selv at undgå at begå dem, uanset om vi er topprofessionelle oversættelse eller bare lige skal oversætte en snas hér og dér.

Det, som alle kan gøre uanset oversættelses- og sprogfærdigheder, er at sætte tid af til at lede efter undersættelserne i den færdigoversatte tekst. Brug tiden på:

- At læse oversættelsen grundigt igennem og være på vagt over for ord og sætninger, der ikke rigtig giver mening. Spørg: »Er det sådan, man siger på dansk?«
- At overveje, om der er noget, der er meget direkte oversat. Hvis der er, skal det måske omformuleres. Træd et skridt tilbage fra originalteksten og gengiv dens betydning i stedet for de præcise ord. Spørg: »Hvad blev der *ment*? Hvordan blev det udtrykt?«
- At få en anden til at læse oversættelsen igennem; helst en, der ikke kender originalteksten. Spørg: »Giver alt i teksten mening?«

Når oversættelse bliver til undersættelse, bliver det til en gætteleg at læse en oversat tekst: »En dåse orme?! Ah, det må være fra det engelske udtryk. O.k., så forstår jeg, hvad de mener.« Og gættelegen har flere tabere. Både den, der har skrevet den oprindelige tekst, hvis budskab måske ikke kommer frem til læserne, dem, der ikke kender det pågældende engelske udtryk og derfor ikke får det fulde udbytte af teksten, og så selvfølgelig den, der har skrevet oversættelsen og kommer til at fremstå som sjusket, useriøs og utroværdig.

Som regel – fx når det som i de brugte eksempler drejer sig om nyhedsartikler – skal den oversatte tekst være skrevet i et mundret og korrekt sprog. Og at oversætte til et mundret og korrekt sprog kan godt kræve, at man slet ikke oversætter direkte, men i stedet omformulerer en hel del. Det »må« man godt, så længe man overfører betydningen til oversættelsen. Og det skal man, hvis man vil undgå undersættelserne.

Men så er den ged også barberet. Måske af din onkel Bob.

*cand.mag. Kirsten Marie Øveraas
oversætter,
foredragsholder og forfatter*

Artiklen er et bearbejdet uddrag af bogen »Ged eller mammut? Om at oversætte«, som udkom d. 1. juni 2017 på forlaget Alt i Ord, jf.: www.gedellermammut.dk.

Da Carlsberg-grunden fik 12 nye stednavne

Af Line Sandst

Siden 1847 har den danske ølproducent Carlsberg haft bryggeri på toppen af Valby Bakke. Området har længe været omsluttet af København, og i 2009 rykkede Carlsberg sin ølproduktion væk fra stedet, der i dag omdannes til en ny bymæssig bebyggelse. Flere af de oprindelige bygninger på området er fredede og bliver en del af det nye område, men der bygges også nye pladser og veje, som alle skal navngives.

Den 1. august 2014 blev der vedtaget 12 nye navne til veje og pladser til Carlsberg-grunden. De nye navne fik stor mediebevågenhed, og det blev flere steder fremhævet, at navnene var *historiske*. Jeg blev interesseret i at finde ud af, på hvilken måde de nye navne var historiske.

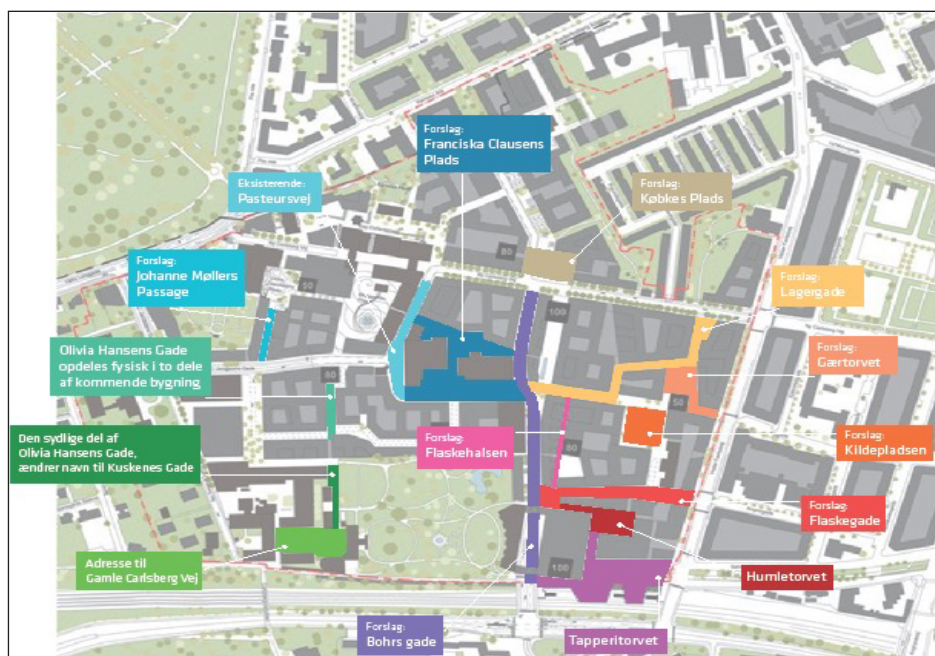
Gennem Carlsbergs kommunikationsafdeling fik jeg kontakt til Jacob Andersen, der var udviklingschef i det byudviklingsfirma, der står bag omdannelsen af grunden. Han gav mig indsigt i den e-mailkorrespondance, der har fundet sted mellem en navngivningsarbejdsgruppe, der var nedsat af byudviklingsfirmaet i samarbejde med Carlsberg og Københavns navngivende myndighed, Vejnavnævnet.

Gennem e-mailkorrespondancen mellem Vejnavnævnet og Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppe,

der varede i over et år, har jeg fulgt diskussionerne for og imod de 12 nye navne til veje og pladser, der blev godkendt den 1. august 2014. Det er historien om nogle af disse navne, det følgende handler om.

Der er mange uofficielle navne på Carlsberg-grunden, og flere af de fredede bygninger har navne i daglig tale. Til venstre ses Slottet, der også kaldes Lagerkælder 3A og Lagerkælder 3B, og ret forude ses et oprindeligt elektricitetshus med tilbygget tårn, der kaldes Kridttårnet eller Fyrtårnet. Til venstre anes også indgangen til en plads, der kaldes Flyvepladsen, som har været brugt som parkeringsplads for distributionsbilerne. Også i 2015 blev Flyvepladsen brugt til parkering.

Tolv nye navne til gader og pladser på Carlsberg-grunden per 1. august 2014.

Er navnes betydning vigtig?

Mennesker navngiver steder i verden, så vi bedre kan orientere os. Når jeg siger *Flyvepladsen* i funktion som navn, mener jeg ét bestemt identificerbart sted, som er dét jeg sigter til, og ingen andre steder. Ligesom når jeg siger *Odense*, *København*, *Skagen* osv.

Udtrykket *flyvepladsen* kan imidlertid også betyde noget andet end den plads, der lige netop ligger på Carlsberg-grunden. Som appellativ (appellativer eller fællesnavne udgør sammen med proprier eller egennavne kategorien substantiv) betegner udtrykket *flyvepladsen* fænomenet »et

område, hvor fly kan lette og lande«. Dvs. det vækker forestillingen om en klasse af ting (flyvepladser), der har nogle fællestræk.

Et udtryk kan godt have flere forskellige betydninger på samme tid. F.eks. kan *sky* både betyde »sky på himlen« og »sky fra kødsaft«. Det er derfor, navne kan bære associationer. Når et sted får navnet *Flyvepladsen*, er det, fordi stedet sammenlignes med en flyveplads, og det er meningen, at vi som sprogbrugere skal få netop denne association. Også selvom det ikke er fly, der letter og lander, men biler, der kører til og fra.

Stednavnes etymologi (oprindelige

betydninger) fortæller derfor om menneskers fortolkning af virkeligheden på navngivningstidspunktet. Når stednavne dannes, stivner de i den sproglige form, de er dannet i, og forbliver mere eller mindre stabilt i dén form, imens det omgivende sprog udvikler sig. Det er derfor, der er mange stednavne, der i dag er uforståelige for de fleste mennesker. Stednavne der ender på *-lev*, *-inge* og *-um* er nogle af de ældste navne vi har overleveret i Danmark, og de er stivnet i et sprog, der er over 2000 år gammelt.

Det er imidlertid ligegyldigt for et stednavn, om man som sprogbruger kan forstå det semantiske indhold eller ej. Stednavnets grammatiske funktion er nemlig at udpege ét og kun ét sted. Men når nye stednavne dannes, dannes de af sprogstof fra andre grammatiske kategorier, og associationer tilknyttet navnene er oftere reglen end undtagelsen. Og så er det lige pludselig ikke længere ligegyldigt, hvad navnet betyder.

Navngivningsmotiver

1. august 2014 blev der vedtaget 12 nye navne til Carlsberg-grunden (se billedet overfor). Når der skal navngives nye veje og pladser i København, kontakter Vejnavnenævnet bygherrerne for at høre, om de har forslag til navne. Men det er altid Vejnavnenævnet, der har det endelige ord, og de kan ikke love, at bygherrerens ønsker bliver de endelige navne.

Vejnavnenævnet er et rådgivende

udvalg, der indstiller navne til beslutning ved Teknik- og Miljøudvalget i Københavns Kommune. Nævnet har sit ophav i »Fællesudvalget angaaende Gaders Benævnelse«, der blev nedsat i 1874 som følge af den ekspansion, der skete i kølvandet på sløjfningen af Københavns volde i midten af 1800-tallet.

Nævnet bestod dengang og i dag af politikere, der er udpeget blandt Borgerrepræsentationens medlemmer, men der er også et overlap mellem de personer, der sidder i Vejnavnenævnet og indstiller navne til beslutning ved Teknik- og Miljøudvalget, og de politikere, der sidder i Teknik- og Miljøudvalget og godkender navnene.

Vejnavnenævnet følger tre navngivningskriterier, det selv har defineret, og dertil nogle supplerende principper, når der skal vælges nye navne (se boksen næste side).

Det blev hurtigt klart, at Carlsberg-gruppen og Vejnavnenævnet havde forskellige sproglige fremtidsvisioner for området. Carlsberg-gruppen var interesseret i at »brande« stedets historie og få navnene til at virke gamle. Deres navneforslag faldt primært ind under det historiske kriterium.

Carlsberg-gruppen foreslog bl.a. (delvise) genoptagelser af gamle stednavne. F.eks. har der tidligere ligget et bryggeri på Carlsberg-grunden, der hed Alliance, og med udgangspunkt heri foreslog den et gadenavn *Alliancen* eller *Alliancegade*. Gruppen ønskede også, at gadenavnene på Carlsberg-grunden hellere skulle ende på *-stræde* end *-gade* og *-vej*, fordi den

Københavns Vejnavnenævns tre kriterier for navngivning:	
Systemkriteriet	Gruppenavngivning med et særligt tema, f.eks. fugle.
Opkaldelseskriteriet	Efter en person med relation til det sted, der skal navngives, og som har gjort en særlig indsats for København og Danmark. Personen skal minimum have været død i 1 år.
Det historiske kriterium	Efter historiske begivenheder, som har fundet sted på eller ved den lokalitet, der skal navngives.
Endvidere:	<ul style="list-style-type: none"> • bør en gade eller plads ikke skifte navn. • må et nyt navn ikke være enslydende med et andet eksisterende navn. • skal opkaldelse efter kvinder tilgodeses (beslutning truffet i 2008). • må der ikke være økonomiske eller kommercielle motiver bag et navn.

Gældende kriterier for navngivning i København.

mente, der var semantiske forskelle, og ordet *stræde* havde et »ældre præg«. Den sproglige patina passede bedre til den arkitektoniske vision for det nye område, mente gruppen, da de nye gader kommer til at sno og snirke sig ligesom gadeforløbene i den gamle middelalderbykerne i Indre By i København, som den arkitektoniske plan har taget udgangspunkt i.

Carlsberg-gruppen foreslog også opkaldelse efter personer, der har haft en særlig tilknytning til området. Et meget indtrængende ønske var opkaldelse efter arkitekten Carl Harild, som har tegnet de fredede bygninger, der kommer til at omkranse en kommende plads. Opkaldelsesnavnet blev imidlertid afvist af Vejnavnenævnet

med den begrundelse, at Carl Harild ikke er kendt nok til at få opkaldt en plads efter sig. Derimod indstilledes navnet *Franciska Clausens Plads*. Franciska Clausen var billedkunstner og blev født og boede i Sønderjylland i størstedelen af sit liv. Hun har derfor ingen særlig tilknytning til området på Carlberg-grunden eller til København, men da hun var kunstner, kan opkaldelsen relateres til det kunstner-tema, Vejnavnenævnet helt fra starten af e-mailkorrespondancen har meldt ud, at det ønsker at navngive med. Dertil falder opkaldelsesnavnet ind under princippet om, at der bør opkaldes flere lokaliteter efter kvinder. Franciska Clausens Plads blev det endelige navn til lokaliteten.

Forskellige interesser i spil

Da mennesker ikke er ens, er deres referencerammer forskellige. Lige så uvidende Vejnavnenævnet kan være om, hvem Carl Harild var, lige så uvidende kan folk uden interesse for billedkunst være om, hvem Franciska Clausen var. Hvis man skal vide, hvem der opkaldes efter, afhænger det af sprogbrugerens forhåndskundskaber eller vilje til efterfølgende at undersøge, hvem en gade eller plads er blevet opkaldt efter.

Tidligere forskningsarbejder har vist, at vi som sprogbrugere spontant forsøger at se en sammenhæng mellem gadenavnet og den fysiske lokalitet. Det er altså meget sandsynligt, at sprogbrugeren, der konfronteres med *Franciska Clausens Plads* på Carlsberg-grunden, uvilkårligt vil forsøge at knytte Franciska Clausens person til Carlsberg-bryggeriets virke og til stedet, og det til trods for, at hun ikke har relation til området. Det spontane sammenkædningsforsøg har naturligvis indvirkning på Franciska Clausens eftermæle.

Der kunne derfor være rationale i at navngive en plads efter Carl Harild, når pladsen ligger ved den arkitektur, han er blevet kendt for. Men det afhænger naturligvis først og fremmest af, at han erklæres egnet til at få opkaldt en lokalitet efter sig.

Vejnavnenævnet betoner dog selv i sine navngivningskriterier, at personen, der opkaldes efter, skal have en relation til stedet, hvortil opkaldelsen knyttes. I dette tilfælde bøjes imidlertid både det historiske kriterium og

Kedelhuset er en fredet bygning på Carlsberg-grunden, tegnet af arkitekten Carl Harild.

opkaldelseskriteriet til fordel for systemkriteriet (temaopkaldelse efter kunstnere) og princippet om navngivning efter kvinder.

En lang række navneforslag med opkaldelse efter det, Carlsberg-gruppen definerer som betydningsfulde personer med relation til Carlsberg-grunden med samtidig betydning for København og Danmark, bliver afvist med begrundelsen om, at de ikke er kendte nok. Det drejer sig bl.a. om videnskabsmændene S. P. L. Sørensen (dansk kemiker, der opfandt pH-skalaen), Johan Kjeldahl (dansk kemiker, der blev verdensberømt for kjeldahl-metoden, der stadig anvendes til bl.a.

bestemmelse af proteinindhold i fødevarer) og Emil Christian Hansen (gæringsfysiolog, som vandt international anerkendelse med sin beskrivelse og raffinering af gær, Ridder af Dannebrog 1889).

Der kan i det hele taget spores en større vilje fra Vejnavnenævnet til at bøje de navngivningskriterier, det selv har defineret, til fordel for opkaldelse efter kvinder. Det illustreres især ved en navngivning, der fandt sted i 2011, hvor en gade på Carlsberg-grunden fik navnet *Olivia Hansens Gade* efter formanden for Kvindeligt Bryggeriarbejderforbund, som havde arbejdet på Carlsberg i to år. Navnet blev godkendt på trods af, at der to år forinden i 2009 var blevet navngivet en gade *Olivia Nielsens Gade* blot få kilometer derfra i området Sydhavnen.

Da *Olivia Hansens Gade* kom i høring forud for den endelige indstilling til beslutning, opponerede Vesterbro Lokaludvalg imod navnet, da de mente, at *Olivia Hansens Gade* og *Olivia Nielsens Gade* var for enslydende, og at man risikerede at forveksle dem. Vejnavnenævnet afviste, at de to navne skulle være for enslydende.

Til sammenligning afviste Vejnavnenævnet i 2014 Carlsberg-gruppens navneforslag *Kapselgade* med begrundelsen om, at det var for enslydende med det allerede eksisterende *Kapselstræde* i Dragør. Carlsberg-gruppen foreslog også navne-alternativet *Parallelstræde* eller *Parallelgade*, som blev afvist, da der findes en Parallelvej i Hvidovre.

Situationerne med Olivia Nielsen/

Olivia Hansen, Kapsel- og Parallelvejene er imidlertid næsten identiske, og alle navnepar kan i lige høj grad forveksles. Skulle der have været konsekvens i navngivningspraksissen, burde Olivia Hansen enten aldrig have fået en gade opkaldt efter sig på Carlsberg, eller også skulle Carlsberg-gruppens navneforslag med Kapsel- og Parallelgaderne være blevet vedtaget. Når det ikke har været tilfældet, skyldes det en større motivation for kvindeopkaldelse på bekostning af andre mulige navngivningsmotive, der måske ikke engang behøvede at være tematisk funderede opkaldelser efter personer.

Stedets sproglige sjæl

Hvor der er kontinuerlig menneskelig aktivitet over en årrække, vil der altid findes stednavne. Derfor lavede jeg stednavneoptegnelser på Carlsberg-grunden, hvor jeg via interview med medarbejdere, der har haft deres daglige gang på stedet i over 30 år, fik indsamlet en lang række uofficielle navne, som jeg indtegnede på kort. Mange af de indsamlede navne betegner steder og lokaliteter, der er eller bliver nedlagt, der ombygges, eller som er blevet omnavngivet.

I 2009 fik en plads på Carlsberg-grunden navnet *Bryggernes Plads*. Pladsen er dog siden senest 1897 blevet kaldt *Skyllegården* af de ansatte ved Carlsberg. Navnet *Skyllegården* kan imidlertid ikke findes på officielle kort over København og dette område, og navnet er heller ikke blevet godkendt af Fællesudvalget for Gaders

Benævnelse eller Vejnavnenævnet. *Skyllegården* er derfor det, man kalder et »uofficielt navn«, som er kendetegnet ved, at sprogbrugerne anvender navnet, men at navnet ikke er godkendt af officielle myndigheder.

Navnet *Skyllegården* sigter til funktion. Pladsen ligger ved en bygning, der i daglig tale kaldes *Gærkælderen*. I ældre tid opbevarede øllet i store træfade i *Gærkælderen*, hvor det kunne ligge og gære. Deraf navnet. Men træfadene skulle også renses fra tid til anden. Når det skete, rullede man dem ud i gården foran bygningen, hvor fadene blev vasket og skyllet. Netop derfor opstod navnet til den lille plads, fordi det var den funktion, pladsen havde, på det tidspunkt, navnet blev dannet. Det uofficielle pladsnavn beretter derfor om en helt almindelig bryggeri-aktivitet i slutningen af 1800-tallet, og navnet knytter sig stedsspecifikt til lige netop her. Hvis man i dag tager på guidet tur på Carlsberg-grunden, kan man være heldig at høre omviserne fortælle om *Skyllegårdens* navn, men der hersker også en anden historie om navnets ophav. Det fortælles således, at pladsen kaldes *Skyllegården*, fordi chaufførerne fra midten af 1900-tallet parkerede deres biler her og gik ind i »arbejderkantinen«, der lå i den lille bygning *Hammershus*, der stadig ligger her, for at »skylle (øl ned)«.

Omtolkningen af *Skyllegården* knytter sig også specifikt til stedet, da det fortæller om en aktivitet, der også har fundet sted netop her, og som betegnes som stedets helt særlige karakteristikum.

Skyllegården set ud af vinduet fra Bryghuset. Til højre ses Gærkælderen, der i dag bl.a. huser en skole.

Den er ikke etymologisk korrekt, men den er stedsspecifik og vidner samtidig om menneskets vilje til at se en forbindelse mellem stednavnets betydning og den lokalitet, navnet betegner. For når ølproduktionen ændres, så øllet ikke længere gærer i træfade, der skal rulles udenfor og skylles, så kan det blive uigennemsigtigt, hvorfor stedet kaldes *Skyllegården*. Derfor kan man ty til en sandsynlig eller god historie.

Men både *Skyllegårdens* oprindelige betydning og den omtolkede vidner på samme tid om stedets helt særlige sproglige sjæl. Det »naturligt fremvoksede navn« bliver et spejl tilbage

til den tid, hvor navnet blev dannet og stivnede. Ofte betegner de naturligt fremvoksede stednavne karakteristika, som er stedsspecifikke, og *Skyllegården* kunne vel dårligt have ligget mange andre steder i København end netop her, hvor der siden 1847 er blevet brygget og skyllet øl ned.

Derfor kan et navn som *Skyllegården* også siges at have større autenticitet end det nye navn *Bryggernes Plads*, der er givet som hyldest til bryggerne på Carlsberg, og i særdeleshed til J.C. og Carl Jacobsen. De nye stednavne på Carlsberg-grunden vil uundgåeligt forskyde stedets sproglige sjæl fra det, den var, til den nye, der kommer, i takt med at de nye lokaliteter navngives, og eksisterende uoffici-

elle navne udskiftes med nye officielle navne, som bliver dem, der trykkes på kort og udbredes til flest mennesker. Det er et grundvilkår ved al byudvikling. Tilbage har vi stednavnene til at fortælle os historien. Både de nye, der bliver skabt, som stivner i det samtidige talte sprog og kan fortælle os om vores samtids politiske præferencer, og de gamle uofficielle navne, der kan berette om sprogbrugernes opfat- telser af gøren og laden i en nær eller fjern fortid, hvis vi kan nå at fange dem, inden det er for sent.

Line Sandst
selvstændig
cand.mag. i dansk
og ph.d. i navneforskning

Svar til Sprogviden

1. *to twitter* betyder på engelsk bl.a. 'at kvindre'.
2. Et hyponym er et underbegreb. Fx *kvinde* i forhold til *menneske*.
3. Der er 23 flere, der hedder Holst i 2017 end i 2016. Havde det været et typisk -sen-navn, havde det været omvendt: *Nielsen, Jensen og Hansen* har fx alle oplevet et firecifret fald.
4. *Hessian* er en fra engelsk lånt betegnelse for et vævet tapet fra Hessen.
5. 'Komediegenren er slapstick'.
6. På engelsk hedder en isbjørn *polar bear*.
7. Det spanske ord er *Eldorado*.
8. *Nederlandsk* er Surinams officielle sprog.
9. *Bornholm* er den danske pendant til *Burundia*.
10. *Hambo* hedder firmaet efter stavelsen *incipit* (tillempet): *Häns Riegel, Bönig*.
11. De grove ord sagde titelpersonen i Ludvig Holbergs Jeppe på Bjerget (1722) till sin latintalende sagfører.
12. *Sangria*.
13. *kajak, anorak, igloo, tupilak, kamik, inuit*.

Om udvalgte vanskeligheder ved at lære sin nabos sprog

Af Lars Behnke

Når en person med tysk som modersmål som mig først i voksenalderen begynder at lære vores nordlige nabos sprog, dansk, møder man undertiden sine begrænsninger: Eksempler på sproglige vanskeligheder lurder overalt, såvel på det grammatiske som på det leksikalske plan. Men ingen steder er problemerne så tydelige som ved udtalen af det danske »bløde d«, som optræder i så mange ganske almindelige ord, fx *mad* eller *gade*. Der behøves meget øvelse og sikkert også en del talent, inden tungen, som er vant til den tyske udtale, kan mestre en forholdsvis akkurat og acceptabel realisering af denne lyd. Danskerne, der selvfølgelig er helt klar over denne svaghed, som deres naboer har, kan få stor fornøjelse af at udfordre tyske elever med vendinger, hvor vanskelighederne ligesom er flerdoblede, som i det velkendte *rødgrød med fløde*.

»Fløde« med tysk eftersmag

Det forgæves forsøg på at nærme sig den danske original resulterer ofte i en realisering med »hårdt d« eller en l-agtig udtale (»fløle«), afhængigt af, om det danske forbillede blev læst eller hørt. Ved nærmere eftersyn tyder disse afvigelser fra originalen på, at elevens eget modersmål er aktivt under tilegnelsesprocessen og

virker som en forstyrrende faktor, der er i vejen for at opnå modersmålsniveau i fremmedsproget. På det fonetiske plan manifesterer modersmålets elementer sig som tyske lyde i dansk, et fænomen, vi kalder for »accent«. Men modersmålets aktivitet har ikke kun negative konsekvenser, i hvert fald ikke, hvis eleverne har grund til at formode, at fremmedsprogets kategorier og regler ligner dem i deres eget sprog i tilstrækkelig grad. Hvad angår det dansk-tyske forhold, så er der god grund til det, fordi det danske og tyske sprogs fælles tilhørsforhold til den germaniske sprogfamilie og den intensive og langvarige sprogkontakt medfører, at tysk ofte simpelthen kan »genbruges« i dansk. Mekanismen omkring overføring af modersmålets sproglige elementer og regler, ikke kun på det fonetiske plan, til et andet sprog kaldes for *transfer*, og har dermed en negativ og en positiv side.

Der er mange åbne spørgsmål omkring modersmålets rolle i andet-sprogstilegnelsen. Meget tyder på, at denne rolle bliver større med alderen, når tilegnelsesprocessen af selve modersmålet kan betragtes som afsluttet. Derfor er spørgsmålet om det rigtige tidspunkt for at begynde på at lære et andet sprog ikke uden betydning. Senest i pubertetsalderen

sker der en »strategiforandring« i sprogtilegnelseskompetencerne der medfører, at man ikke længere (eller med meget lavere tempo end som barn) er i stand til at opnå modersmålsniveau i et nyt sprog. Hvis man forestiller sig den sproglige tilegnelsesproces som en opbygning af mentale kategorier og regler for deres sammensætning, så er struktureringen af dette mentale rum tilendebragt med pubertetsalderen, og det er svært at finde plads til nye kategorier, der dog er nødvendige for et nyt sprog. Transfermekanismen kommer i denne sammenhæng mere og mere i spil, ikke blot fordi dens resultater bliver tydeligere, når strukturerne mellem det første og det andet sprog adskiller sig, men også fordi den er en effektiv kompensationsstrategi for at opnå et akkurat niveau i fremmedsproget i de tilfælde, hvor der er parallelle strukturer mellem de to.

»Das Salz in der Suppe« – de mange sider af transfer

Hvis man kigger på det dansk-tyske sprogforhold fra et omvendt perspektiv, dvs. fra en dansk tyskelevs, så står man foran de samme problemer. Der er en række lyde i det tyske sprog, som er særligt udfordrende for tyskelever, fx *ch*-lyden i ord som *Koch* »kok« eller *Loch* »hul« eller det såkaldte »stemte« *s* (i lydskrift: [z]), som dog er vigtigt for at kunne adskille fx *reisen* »at rejse« (med [z]) og *reißen* »at rive« (med [s]), og man kan foyente danske transferprodukter

i begge tilfælde. Men sagen er lidt mere kompliceret end det. Et udtryk som *Das Salz in der Suppe* er sandsynligvis let forståeligt for danskerne, selvom det indeholder det fremmede [z], der forekommer to gange i initial position. At det er let forståeligt skyldes frem for alt det leksikalske plan, hvor ordene *Salz* »salt« og *Suppe* »suppe« øjeblikkeligt kan genkendes via modersmålets ækvivalenter, uden at der er behov for at lære dem som nye ord. Ord, der ligger tilstrækkeligt tæt op ad hinanden i deres sproglige form og betydning, kaldes for »kognater« i forskningen om tilegnelse af fremmedsprog. Det danske og tyske ordforråd er fuldt af kognater, dels pga ordpar som *Salz/salt*, som ifølge etymologiske ordbøger går tilbage til en fællesgermansk form, dels pga. ord som *Suppe*, som er et af de tusindvis af ord, der især i middelalderen er blevet lånt til dansk fra eller via (neder-)tysk. Nogle af de kognate ord har forandret deres form i løbet af årene, så de afviger så meget fra hinanden, at deres fælles oprindelse ikke længere falder i øjnene, som fx dansk *svag*, som går tilbage til nedertysk *swak* og genfindes som *schwach* i moderne højtysk. Men der er et forholdsvis stort antal (neder-)tyske låneord, hvis ydre form meget ligner deres tyske ækvivalent, som fx *Kachel*, *Schach*, *Koch*, *Klippe*, *lecker* osv.

Men sprog består ikke kun af ord. Sprogets opbygningsprincip medfører, at mindre enheder (lyd, morfe-mer) er en del af større enheder

(ord, fraser, sætninger), som er uløseligt forbundet i sprogbrug. Et problem ved tilegnelsesprocessen kan være, at leksikalske ligheder mellem kognate ord kan skjule større forskelle mellem enhederne på de ikke-leksikalske plan: Sammensætningen af kognaterne *Salz* og *Suppe* i udtrykket *Das Salz in der Suppe* medfører fx, at den kan fungere som en fast vending med den overførte betydning, at der kun mangler lidt for at gøre noget fuldkomment. På dansk bruger man almindeligvis et andet billede for at udtrykke denne betydning (fx *prikken over i'et*, som vist også er kendt i tysk som *i-Tüpfelchen*). En leksikalsk lighed medfører altså ikke nødvendigvis en lighed på de højere plan, ordene hjælper med at bygge.

Hvis vi derudover betragter den interne struktur i ordene *Salz* og *Suppe*, så markerer de ovennævnte *s*-lyde i initial position en subtil, men systematisk forskel mellem tysk og dansk på det fonetiske plan, dvs. mellem de enheder, ordene er bygget af: I tysk forekommer både [z] og [s], hvor dansk kender kun [s]. Lyden [z] er kendt som »stemt s«, og denne udtale er især karakteristisk for den standardsproglige, nordtyske udtale af tysk, hvor sydtyske dialekter snarere har [s]. I den initiale position findes der vist hverken i standardtysk eller i sydtyske dialekter noget eksempel på, at udskiftningen af [z] med [s] fører til en ændring af betydningen mellem to ord (som i medial position mellem *reisen* og *reißen*), men en transfer af det tilsvarende

danske [s] vil alligevel opfattes som accent i standardtysk. Fonetisk set er det standardsproglige [z] heller ikke altid stemt. I virkeligheden kan det auditive indtryk af »stemthed« ofte være et resultat af andre akustiske eller artikulatoriske signaler. Især i positionen i begyndelsen af stavelsen kan en kortere varighed være en mere pålidelig parameter end stemmebåndsvibrationer for at adskille [z] fra [s]. Lyden [z] er ganske vist ikke helt ukendt for danskere, som alle, der har imiteret biernes summen, ved, men i det danske sprog er forskellen mellem [z] og [s] aldrig relevant for at adskille betydninger mellem ord.

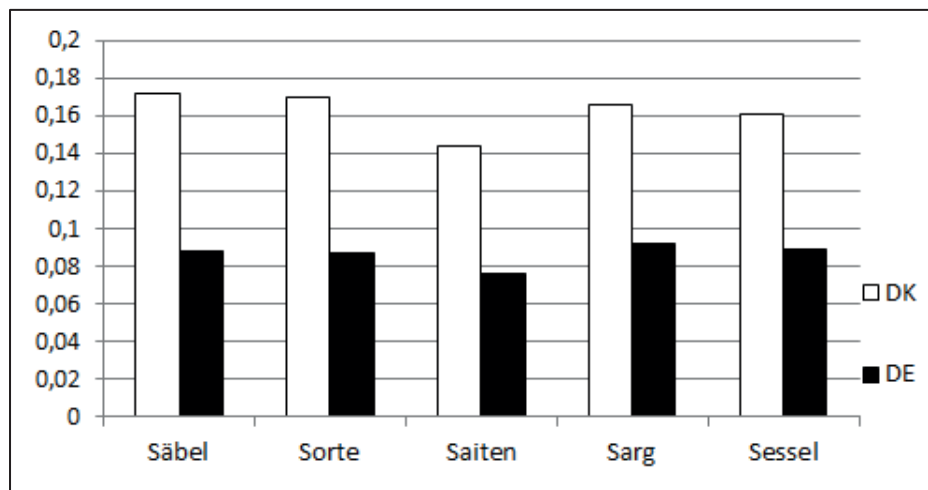
Set fra et fonetisk mikroperspektiv er tysk *Suppe* og dansk *suppe* meget forskellige, men i sin helhed (dvs. associationen af lydkæden med en bestemt semantik) virker det tyske *Suppe* vel trods alt bekendt. Når man står foran opgaven at tilegne sig ordene *Salz* og *Suppe*, som kan genkendes fra det danske ordforråd, så opstår der en konflikt med hensyn til transfer. Genkendelse af ord kan nemlig medføre, at mellemsproglige forskelle mellem deres enkelte fonetiske byggesten, fx mellem [s] og [z], forbliver ubemærket og dermed bliver [s] også overført til tysk. Med andre ord: En positiv transfer af ord kan medføre en potentiel negativ transfer af ordenes lyde. Spørgsmålet er, hvem der vinder, fordi begge er udaskillelige: Forhindrer den fonetiske forskel i et kognat ord dets ellers positive transfer, eller fremmer den

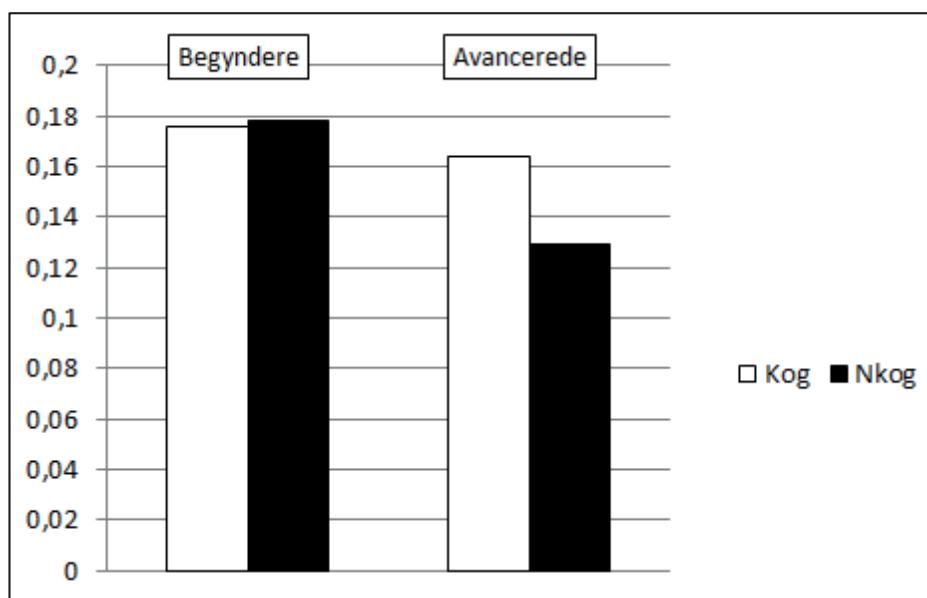
leksikalske lighed ordets transfer på trods af en potentiel negativ fonetisk transfer?

Suppe i dansk skikkelse

Ord spiller en central rolle i tilegnelsesprocessen, og man kan sige, at det er ord, der læres først, og lyde bagefter, fordi de bare tjener som instrument til at adskille ord fra hinanden. Lyde læres som en del af ord og sjældent i isolation. Denne prioritet af ord i tilegnelsesprocessen gør sig også gældende ved elevens vurdering af forholdet mellem sit eget og det nye sprog, fordi det først og fremmest er ord (og ikke fx syntaktiske regler, morfologiske endelser, eller lyde, som også kræver deres egne mentale repræsentationer), der bestemmer indtrykket af mellemsproglig lighed. På grund af denne prioritet er der god grund til at forvente, at en leksikalsk transfer med-

fører en fonetisk transfer, og ikke omvendt. Hvis transfer omfatter såvel det fonetiske som det leksikalske plan på én gang, så kan man forvente, at der er forskel på det kognate *Suppe* »suppe« og ikke-kognate ord som fx *Sahne* »fløde«, idet den leksikalske transfer ved tilegnelsen af *Suppe* kan medføre den forventede fonetiske transfer som en sideeffekt. Ved tilegnelsen af *Sahne* kan den forventede fonetiske transfer derimod ikke være en sideeffekt af en leksikalsk transfer, fordi der ikke er nogen repræsentation af *Sahne* i elevernes mentale danske ordforråd. Er det derfor sådan, at det er sværere at undgå en fremmedsproglig accent, når de problematiske lyde er en del af kognate ord, mens accenten forsvinder hurtigere, når ordet er ikke-kognat, hvor de enkelte lyde fremtræder måske tydeligere? Med andre ord: Kan danske tyskelever hurtigere arti-

kulere *Sahne* end *Suppe* på en accentfri tysk måde (med [z] i stedet for [s]), fordi den leksikalske lighed mellem dansk *suppe* og tysk *Suppe* ikke spærrer vejen for en korrekt udtale? Dette spørgsmål har jeg undersøgt i et lille eksperiment med to grupper af danske tyskelever.

Lydtransfer i kognate og ikke-kognate ord: Et eksperiment

For at bekræfte hypotesen om, at dansk accent i tysk forsvinder hurtigere ved indlæringen af ikke-kognate end ved kognate ord (som man kan kalde for en »kognateffekt«), har jeg testet 25 tyskelever, som blev opdelt i to grupper ud fra deres forskellige niveauer i tysk: 14 af dem kom fra en 9. klasse, der angav, at de ikke havde nogen kontakt til tysk (eller tyskere)

udenfor klasseværelset; de andre 11 var ved at lære tysk på en sprogskole på B1/B2-niveau med mere eller mindre jævnlig kontakt til venner eller arbejdskollegaer i Tyskland. Alle testpersoner boede i Storkøbenhavn og lærte tysk som andet fremmedsprog efter engelsk. Testen var kamoufleret som en ordlæringstest af 36 nye ord, der var blevet udvalgt på forhånd for at sikre, at de var ukendte. I første omgang blev alle nye ord præsenteret i en sætningssammenhæng, hvor sætninger blev læst højt og skulle gentages af eleverne. Ordene indeholdt ikke kun det stemte *s*, men forskellige fonetiske vanskeligheder, så eleverne ikke burde have nogen mistanke om, hvad eksperimentet egentlig handlede om. Som ord med initialt [z] skulle eleverne lære de kognate

ord *Säbel* ›sabel‹ og *Sorte* ›sort, slags‹ og de ikke-kognate ord *Sessel* ›lænestol‹, *Sarg* ›kiste‹ og *Saite* ›streng‹. Ordene skulle læres til næste gang, hvor eleverne fik til opgave at indsætte de nye lærte ord i nye, lignende sætninger, efter jeg havde læst dem højt igen. Alle udtalelser blev optaget med mikrofon og derefter analyseret elektronisk med hensyn til de forskellige akustiske parametre, der er mest kendetegnende for forskellen mellem de tyske og danske lyde, fx varighed for at markere forskellen mellem [z] og [s]. Som forventet varede det tyske [z], artikuleret af instruktøren med tysk som modersmål, kortere, gennemsnitligt 86 msec, hvor dets realisering af de danske tyskelever varede gennemsnitligt næsten dobbelt så langt (162 msec) (se diagrammet side 29).

Men ellers bekræftede resultaterne kun delvist min hypotese: Af de to grupper var det kun den på avanceret niveau, der artikulerede signifikant kortere initialt *s* (dvs. »mere tysk«) i de ikke-kognate ord *Sessel*, *Sarg* og *Saite*. Til gengæld varede deres initiale *s* i de kognate ord *Säbel* og *Sorte* signifikant længere, var dermed »mere danske« og kunne opfattes som den formodede negative lydtransfer som del af positiv ordtransfer. Men i begyndergruppen varede alle *s*-lyde længere end på tysk, ligegyldigt om de var en del af kognate eller ikke-kognate ord (se nedenfor). Det initiale *s* var ikke den eneste lyd, der blev undersøgt i eksperimentet. Ud over *s* var det lyden *p* i medial

position som i *Klippe*, hvor dansk accent i tysk består af en erstatning af *p* med *b*, som i »klibbe«, og *ch*-lyden som i *Kachel*, hvor danskerne tit siger en *g*-lyd som i »kaggel«. I modsætning til *s*-lydene realiserede begge grupper imidlertid de vanskelige lyde med stor variation, men uden signifikant forskel mellem kognate og ikke-kognate ord, dvs. der var ikke noget, der tydede på, at artikulationen af de ikke-kognate ord nærmede sig det målsproglige niveau mere end artikulationen af kognate ord.

Hvordan kan sådan et resultat fortolkes? Måske betyder det bare, at der ikke eksisterer sådan noget som den formodede kognateffekt, og at resultaterne for [z] burde fortolkes på en anden måde. Men måske skal hypotesen bare modificeres. Hvad angår forskellene mellem de undersøgte lydgrupper, fandt James Emil Flege i 1990'erne ud af, at det faktisk er lettere at tilegne sig lyde i et fremmedsprog, som adskiller sig fra alle sammenlignelige lyde i modersmålet, end det er, når den mellemsproglige distance er mindre. Måske gælder netop det sidste for forskellen mellem [z] og [s], hvor den subjektive distance måske er mindre end mellem *ch*-lyden og *g* eller mellem *p* og *b*, hvor den kan være så tydelig, at det ikke har konsekvenser, om lydene er en del af kognate eller ikke-kognate ord.

Den systematisk større korrekthed, den avancerede gruppe viste ved realiseringen af det tyske *s* (dvs. dets kortere varighed) i ikke-kognate ord,

bringer et andet spørgsmål op, nemlig om begyndergruppen overhovedet aktiverede deres danske ordforråd i processen og brugte det ved tilegnelsen af de tyske ord, som var vores udgangspunkt. En alternativ fortolkning for deres realiseringer af det tyske [z] uden forskel mellem kognate og ikke-kognate ord kunne være, at eleverne på begynderniveau simpelthen direkte har imiteret lydkæden af de nye ord uden at tage omvejen over modersmålets abstrakte mentale leksikalske repræsentationer. Det ville betyde, at ordtransfer, som kræver den (måske ubevidste) kompetence til at drage mellem-sproglige analogier og aktivering af abstrakte mentale kategorier i modersmålet, ville antyde et mere avanceret stadium i læreprocessen

på vejen til målsproglig nøjagtighed. I begyndelsen ville alle nye ord virke lige fremmede og artikuleres som en direkte imitation af konkret input, ligegyldigt om modersmålet tilbyder en analog kognat eller ej.

Der går nok et stykke tid, inden denne modificerede hypotese bliver bekræftet eller tilbagevist, men der findes forhåbentlig i mellemtiden mange tyske og danske elever, der gerne vil lære deres nabos sprog og er klar over, at kommunikationen for det meste fungerer, selvom s'et ikke viser den korrekte grad af varighed. Til dem, der kan ikke nøjes med det, vil jeg sige, at hvis man taler tysk med ustemt s, mangler man ikke mere for at blive perfekt, end suppen mangler salt.

Lars Behnke, ph.d.

DAAD-lektor

(DAAD = Deutscher Akademischer

Austauschdienst,

›Tysk Akademisk Udvekslingstjeneste‹)

Institut for Engelsk, Germansk og

Romansk

Københavns Universitet

Sprogviden

1. Hvad er baggrunden for ordet *Twitter*, Donald Trumps og en del andre politikeres foretrukne kommunikationskanal?
2. Hvad er et hyponym?
3. Er der mon flere eller færre, der bærer efternavnet *Holst* i 2017 end 2016?
4. Hvilket tapet er opkaldt efter navnet på en nuværende tysk delstat?
5. Hvilken komisk genre har sit (fra engelsk indlånte) navn efter de to flade træstave, der i ældre italienske komedier brugtes til at fremkalde effektfulde smæld i slagsmålsscener?
6. Hvad kaldes en isbjørn på engelsk?
7. Hvilken sammensætning af to ord, der på spansk betyder »den gyldne« og bl.a. bruges om et sagnland, er i Danmark også navnet på en vingummiblanding fra Haribo og et tidligere tv-program med Jørgen (de) Mylius?
8. Hvad er det officielle sprog i Surinam?
9. Hvilken dansk lokalitet hedder på latin *Burgundia*?
10. Hvilket firma grundlagde Hans Riegel i 1920 i Bonn?
11. Hvorfra stammer citatet »Tal dansk, din sorte hund!«?
12. Hvilken drinks navn betyder egentlig »åreladning«?
13. Nævn nogle låneord fra grønlandsk til dansk.

Dåse fuld af orme.
Illustration: Hartmut Stockter.